

УДК 783:37

Леся Процик, старший викладач кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ ЯК СОЦІОПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

У статті порушується проблема духовного виховання шкільної молоді та роль українського церковного хорового пісенству у формуванні духовності української молоді.

Ключові слова: духовна культура, хоровий спів, музичне мистецтво, виховання, християнська мораль, шкільна молодь.

В статті порушується проблема духовного виховання шкільної молоді та роль українського церковного хорового пісенству у формуванні духовності української молоді.

Ключевые слова: духовная культура, хоровое пение, музыкальное искусство, воспитание, христианская мораль, школьная молодежь.

In the article the problem of spiritual education of school young people is violated that role of Ukrainian church choral song to singing in forming of spirituality of the Ukrainian young people.

Key words: spiritual culture, choral singing, musical art, education, christian moral, school young people.

Постановка проблеми. “Сила духу, як моральна мужність – писав В. Сухомлинський – починається з віри в моральні святині нашої Вітчизни, народу”. (В.О. Сухомлинський. Вибрані твори в п’яти томах. – Т. 11. – К. 1976. – С. 158). Народ, який не знає свого минулого своєї історії, не має свого майбутнього. Історія українського народу повинна формувати національний дух української молоді. Філософський аналіз культурної спадщини народу, понад усе виховання сучасної молоді засобами церковного хорового співу, необхідний для формування духовності української молоді, передусім шкільної. Оновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства зумовлює потребу переоцінки світоглядних орієнтацій, підвищує увагу до проблеми особистості, розвитку творчого потенціалу дітей. Представники вітчизняної науково-педагогічної думки, музикознавці, завдання хорового співу вбачають у гармонійному розвитку особистості, формуванні її інтелектуально-емоційної сфери, опануванні законів людської моралі, розвитку естетичних почуттів, здібностей тощо. Духовно-моральна криза українського суспільства потребує повернення до духовних джерел. Україна історично була християнською державою і повернення до християнських норм моралі допоможе їй відродитися і зайняти відповідне місце серед європейських країн. Відродження християнської моралі може змінити суспільство і насамперед молодь. Використовуючи у виховній роботі хорові твори на релігійні тексти, де першим є слово, яке найбільше впливає на душу людини, на формування особистості, особливо в юному

віці, можна найефективніше виховувати національну духовність шкільної молоді.

Мета статті. Привернути увагу науковців, педагогів-музикантів на виховні можливості церковного хорового пісенству його великий вплив на виховання високо морального, національно-свідомого, духовно багатого підростаючого покоління.

Аналіз основних досліджень. Найбільше наше багатство – діти. Виховання молоді займає одне з основних місць у сфері педагогічної думки на сучасному етапі розвитку української держави. До питання великого впливу церковних пісень на духовне виховання особистості, а особливо шкільної молоді звертались Д. Антонович, І. Крип’якевич, С. Миропольський, Д. Розумовський, В. Шацька, О. Вишневецький та ін. Розвиток хорової культури в Україні висвітлювали Б. Кудрик, З. Лисько, С. Людкевич, В. Барвінський, В. Витвицький, М. Волошин та ін. у виданнях: “Наша культура”, “Українська музика”, “Боян”.

Огляд історії української хорової музики: З. Лисько “Піонери музичного мистецтва в Галичині”, Н. Герасимова-Персидська “Слово і музика в XVII ст.”. До цієї проблеми звертається низка сучасних провідних науковців: Ю. Ясиновський, Л. Кияновська, Ю. Медведик, І. Бермес, М. Маріо, О. Сухомлинська, Л. Москальова, В. Сивохіп. Висвітлюється проблема в збірниках наукових статей: “Гуманізм і духовність у контексті культури”, “Духовний світ бароко” у журналах: “Українська культура”, “Музичний вісник”, “Українська музика” і ін. Але наукових досліджень про соціопедагогічний феномен церковних пісенствів, про їх вплив на формування особистості, особливо молоді, є недостатнім.

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ ЯК СОЦІОПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Виклад основного матеріалу. Виховання національно свідомого і духовно багатого підростаючого покоління поступово стає найважливішою соціальною інституцією в Україні. Важливе місце в цьому процесі займає духовне та музично-естетичне виховання школярів. Щоб краще прогнозувати майбутнє цього питання потрібно добре знати, як воно розв'язується в інших країнах та в нашому минулому. Це створює можливість досягнути найбільші теоретичні і практичні мистецькі здобутки, зокрема, в церковній хоровій творчості та вдало розвинути питання духовного розвитку дітей засобами хорової музики.

В умовах сучасності найбільш гострою є проблема духовного виховання молоді. Заповнення інформаційного простору низькопробною продукцією в музичній сфері, вимагає від нас особливої уваги до духовного виховання шкільної молоді. Питання творчого розвитку особистості було й залишається одним з найактуальнішим. У всі віки людство хвилювали розмаїті виміри людського буття, серед них морально-духовні визначалися як пріоритетні. Позаяк саме гармонійно розвинена, духовно багата й високоморальна особистість є досягненням споконвічних прагнень людства до досягнення вищих шаблів досконалості та краси. Чим більше людина причетна до мистецтва, тим вона багатша. Не секрет, що мистецтво рятує від суєтності, буденності. Коли ж дитяча душа злітає разом з піснею, вона наче входить у інший світ – чистий і світлий. Цей світ – світ духовної музики, має найтонші психологічні нюанси від акварельно-витончених до підкреслено драматичних. Звідси і мелодична щедрість дитячих солоспівів, і гармонійне багатство, разом з тим щирість, природність. Чисте звучання дитячих голосів у церквах і костелах створює неповторну ауру пісенного таїнства, що дарує канонічна музика. І ця аура перероджує людину, робить її світ духовно вищим.

Хоровий спів, очевидно, існував з часів первіснообщинного ладу. Уже в стародавній Греції голоси розрізняли по регістрах: *netoide* – високі голоси, *mesoide* – середні, *igoide* – низькі. Початком професійного виконавства вважають раннє середньовіччя, коли з церковної общини виділяється клірос. До епохи Відродження хорове виконавство було пов'язане винятково з церквою.

Національно-культурні виховні традиції українського народу сягають у глибоку давнину. На українських землях хоровий спів відомий з часів Київської Русі, де хорові колективи існували в монастирях і на княжих дворах. Він прийшов в

Україну через болгар, які вже мали слов'янський переклад богослужбних книг і церковного співу. Прийнятий церковний спів не був засвоєний механічно, а перероблений у національному дусі.

В XI столітті хорового співу навчали в жіночій монастирській школі в Києві.

З XVI століття хорові колективи організовують церковні братства. Кращі з них були в Києві, Луцьку, Львові.

“Не треба забувати, що у другій половині XVIII століття церква була єдиним місцем, де могло культивуватися наше музичне мистецтво...” [7, 19], пише З. Лисько у своїй праці “Піонери музичного мистецтва в Галичині”.

Після впровадження реформи шкільництва 1932 року на відміну від попередніх програм по вивченню співу в школах, де на першому місці була музична теорія та надмірність використання вправ, нові програми навчання ґрунтувалися на роботі над піснею, її художнім виконанням. Теоретичні відомості, які також були необхідними, використовувалися “випадково”, але це не означало, що робота над ними була хаотичною, вона впливала внаслідок використання їх під час вивчення пісні. У програмі 1920-х рр. розспівування дітей було головним завданням науки співу, а пісня – тільки засобом до пізнання головних елементів музики і її нотації. Натомість у новій програмі пісня стала єдиним чинником “умузикальнення” учнів, від якої залежав розвиток музичних уподобань дитини. Від підбору пісень, які були підґрунтям у музичному розвитку учня, а також від умілого їх вивчення, залежала важливість лекції співу.

Розуміючи важливість предмету співу для розвитку музичної освіти та виховання підростаючого покоління, зі своїми пропозиціями щодо нових програм у загальноосвітньому українському шкільництві виступили товариства українського вчительства у Львові (“Взаємна Поміч Українського Вчительства” й “Учительська громада”). В основу цих програм були закладені головні положення, передбачені польською державою, але члени товариства при кожній нагоді використовували українські елементи та національні мотиви у вивченні кожного предмету, в тому числі і співу. Програми вивчення предмету співу для народних шкіл I ступеня передбачали розвиток музичних здібностей та естетичного почуття, де народна пісня стала важливим засобом національного виховання. Метою навчання співу народної школи II ступеня було привчити дітей до гармонійного, хорового співу, використовуючи його на практиці. Головне завдання зі співу приватної народної

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ ЯК СОЦІОПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

школи III ступеня – вивчення українських пісень, колядок, щедрівок, дум, чумацьких, обрядових (веснянки, гаївки, обжинкові) та стрілецьких пісень, а також пісень, що носили характер національних гімнів (“Ще не вмерла Україна”, “Боже, великий єдиний”, “Як умру, то поховайте”), ознайомлення учнів з творчістю українських композиторів: А. Веделя, В. Азієва, Д. Бортнянського, М. Лисенка, М. Вербицького, А. Вахнянина, Д. Січинського, М. Ревуцького, Б. Лятошинського, С. Людкевича, та багатьох інших.

За роки радянської влади музична освіта в звичайній школі не давала найкращих результатів. Обдаровані діти відвідували музичні школи, вступали на навчання в музичні училища. Пересічний школяр музичну освіту знав слабо. Хоча хорове мистецтво в ці роки набуло великого розвитку. Хор був носієм ідеології. У нас же, в Україні, хорове мистецтво завжди було пов’язане з церквою. І церква пробує компенсувати те, що вона втратила в минулі десятиліття, відроджуючи хорове мистецтво, створюючи дитячі хорові колективи, де через церковні пісенспіви можна було б впливати на духовне виховання підростаючого покоління. Саме церква впродовж багатьох років і була носієм культури, зберігала традиції українського народу, позитивно впливала на виховання молоді. Аналізуючи позитивний досвід у вихованні молоді засобами церковного співу, вивчаючи репертуарну афішу відомого, в Україні та за її межами, дитячого хору “Відлуння” при катедральному соборі Пресвятої Трійці м. Дрогобича, робимо висновок, що саме вплив духовної музики на свідомість, на духовний світ молоді є величезним. У репертуарі хору: дві Божественні Літургії укладу о. В. Матюка та А. Гнатишина, церковні чини Вінчання, Панахиди, Акафісти до Пресвятої Богородиці, Страстей Христових, Ісуса Христа, Пресвятої Трійці, концертні програми колядок, щедрівок, гаївок. Західноєвропейська музика представлена Месою №4 Ш. Гуно. Виконує хор твори сучасних українських композиторів присвячених образу Божому: кантата “Псалми Давида” М. Ластовецького, “Ввійди і ти у цей собор” Ганни Гаврилець, частини з літургії Л. Дичко та ін. Низка вихованців хору “Відлуння” обрали своєю професією – музику. Багато співаків стали священиками, дяками, відомими хормейстерами, регентами церковних хорів. Феномен церковних пісенспівів полягає у вихованні в молоді стремління до Божественного, Високого, до об’єднання юних душ навколо чистого і прекрасного.

“... українське сакральне хорове мистецтво є

особливою формою національного світогляду народу і може слугувати основою морального виховання особистості...” [9, 10].

Висновок. Для загального розвитку дитини музика займає одне з основних місць. Воно визначається тим, що розвиток музичних образів відбувається в часі, дозволяє гранично виразно передавати зміну почуттів опосередковано, впливати на людську душу, на душу дитини – особливо. Музика не тільки відображає духовне життя людини, а й організовує, перетворює його як могутній виховний фактор.

Одним з важливих засобів музично-естетичного виховання дітей, є хорова музика на релігійні тексти. “Духовний спів, як “мова серця”, формує естетичні почуття й художні смаки, а біблійний текст, як “мова розуму”, – моральні принципи людини, її громадянськість, потреби творити добро” [8, 12]. У різні часи і епохи на релігійні тексти, хорові твори писали не лише західні композитори, а й українські: Д. Бортнянський, М. Березовський, А. Ведель, М. Лисенко, М. Леонтович, М. Вербицький, А. Вахнянин, Д. Січинський, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, С. Людкевич, Л. Дичко, В. Степурко, Б. Фільц та ін.

До 1917 р. в усіх навчальних закладах України духовна хорова музика була обов’язковим предметом. М. Блінов пише: “Релігія – одна із найсуттєвіших потреб всякої людини... Освіта дітей здійснюється при частому відвідуванні храму, де вони всі свідомо беруть участь в богослужбовому читанні і співі” (М. Блінов, “Завдання школи земської і церковно-приходської” // Народна школа. – 1889. – №4. – С. 10 – 11).

В умовах сьогодення багато сучасних музичних творів негативно впливають на виховання молоді. Не рідко викликають дратівливість, пригніченість, агресивність, порожнечу, тому повернення до невичерпних джерел духовного хорового мистецтва, є невід’ємною складовою виховання сучасної молоді.

Духовна музика має величезну виховну сутність, яка полягає в єдності морально-патріотичного змісту тексту й емоційно-естетичної мелодики, сприяє моральному, естетичному і патріотичному вихованню молоді, має позитивний вплив на особистість людини, її психофізіологічну, емоційну, і інтелектуальну сфери. Хоровий церковний спів в Україні став справжньою школою виховання високо морального і патріотичного підростаючого покоління. Духовна музика, як соціопедагогічний феномен, є здобутком української культури і

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

педагогіки, її вплив на виховання школярів служитиме справі подальшої розбудови незалежної Української держави.

1. Апраксіна О. Музичне виховання в російській загальноосвітній школі – Ленінград, 1948. – 148 с.

2. Болгарський Д.А. Церковний спів у музичному вихованні та освіті // Вісн. православ. педагогіки. – 1999. – №1. – С. 39.

3. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – 162 с.

4. Гуманізм і духовність у контексті культури. Книга друга. Духовність національної культури, духовність і генеза особистості. – Дрогобич, 1995. – 162 с.

5. Духовний світ бароко. Збірник статей. – К.: Курс, 1997. – 111 с.

6. Жива вода. – 2005. – №11.

7. Лисько З. Піонери музичного мистецтва в Галичині. – Львів-Нью-Йорк: Видавництво, М.П. Коць, 1994. – 143 с.

8. Маріо М.Д. Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 – Х., 2000. – 19 с.

9. Москальова Л.Ю. Моральне виховання особистості майбутнього вчителя музики і художньої культури засобами сакрального хорового мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 – К., 2004. – 19 с.

10. Сухомлинський В. Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 11. – К., 1976. – 158 с.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2010

УДК 37.09(477)

Лілія Стахів, доцент кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Соломія Плахова, викладач кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті акцентовано увагу на ідеях школи нового покоління за педагогічною спадщиною В.О. Сухомлинського, розкрито ідеї педагога в навчально-виховному процесі “Школи радості”, показано актуальність їх втілення в сучасній загальноосвітній школі, подано поради учителю сучасної школи I ступеня в здійсненні особистісно-орієнтованого підходу навчально-виховного процесу.

Ключові слова: особистісно-орієнтований підхід, школа нового покоління, ідея, гуманність, особистість, педагог-гуманіст, навчання, виховання, розвиток.

В статье акцентировано внимание на идеях школы нового поколения за педагогическим наследством В.О. Сухомлинского, раскрыты идеи педагога в учебно-воспитательном процессе “Школы радости”, показана актуальность их воплощения в современной общеобразовательной школе, поданы советы учителю современной школы I степени в осуществлении личностно ориентированного подхода учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход, школа нового поколения, идея, гуманность, личность, педагог-гуманист, учеба, воспитание, развитие.

The article focused on the idea of schools teaching the new generation of heritage Syhomlunskoho, disclosed the idea in teaching education – educational process “School of joy”, shows the relevance of their implementation in modern secondary school, given the modern school teacher tips I degree in the implementation of personality – oriented educational approach education – educational process.

Key words: personality oriented approach, school's new generation, idea, humanity, personality, training, education, development.

Актуальність. В.О. Сухомлинський належить до плеяди славетних вітчизняних педагогів, якими пишається Україна. У свій час він писав: “Учителю! Ми горимо і згоряємо в ім’я того, щоб єднати людей узами добрих побажань. Щоб людині хотілося жити від того, що поряд із нею живуть люди. Учитель творить Людину”. Це звернення до нас Великого Педагога особливо актуальне сьогодні.

Демократизація управління і надання школам професійної свободи, викликали в Україні інноваційний вибух. Багато шкіл працює сьогодні за програмами розвитку, втілюючи в практику ідеї відомих педагогів-гуманістів минулого: сучасні концепції розвивального навчання, діалогового навчання, формування виховних систем, особистісно-орієнтованого; за програмами, які розробили керівники шкіл (авторські школи) і т.д. В узагальненому вигляді мета школи нового